

סעודות החג ומאכלי החלב – סדר האכילה בחג השבועות

מאת הרב מרדכי צבי דוברבסקי, רב קהילת חב"ד ראשון לציון, אה"ק

א. מצות הסעודה בחג

בכל חג ישנו חיוב לאכול סעודה של לחם ולשתות יין, ומשני טעמים:

(א) **מצות עונג יום טוב**. את מצות העונג מקיימים על ידי אכילת שתי סעודות, אחת בלילה ואחת ביום, ובכל סעודה צריך לאכול יותר מכביצה של לחם (60 גרם בערך) ולשתות רביעית יין, "וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו"¹.

(ב) **מצוות שמחת יום טוב** (דאורייתא), וכנפסק בשולחן ערוך ש"חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה, שנאמר 'שמחת בחגך'. את מצות השמחה מקיימים באופנים שונים: את הקטנים משמחים על ידי קליות ואגוזים, את הנשים על ידי בגדים ותכשיטים, והגברים, בזמן שבית המקדש היה קיים, היו משמחים עצמם על ידי אכילת בשר השלמים.

בזמננו, שאין אפשרות להקריב שלמים, מצות השמחה מחייבת לשתות בחגים רביעית יין. אכילת בשר בחג איננה חובה, אבל גם על ידה מקיימים מצות שמחה, לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביום טוב יותר מבשבת שלא נאמר בה שמחה"².

במקום אחר כותב אדמו"ר הזקן "אין עונג ושמחה בלא אכילת לחם"³, ואם כן, באכילת הלחם והבשר ובשתיית היין מקיימים את שתי המצוות, העונג והשמחה"⁴.

ב. מתי חלה מצות השמחה

נחלקו האחרונים האם המצוה דאורייתא של שמחת החג חלה גם בליל החג (כמצות העונג, המחייבת סעודה בלילה וסעודה ביום כנ"ל), או שהיא חלה רק למחרת, ביום החג.

לדעת המגן אברהם⁵ יש חיוב שמחה גם בליל החג, ולדעת השאגת אריה⁶ מצות השמחה בליל החג היא מדרבנן, ולא מדאורייתא.

הרבי⁷ מדייק מדברי אדמו"ר הזקן שלשיטתו מצות השמחה מתחילה כבר מהלילה (מדאורייתא).

¹ שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן תקכט סעיפים א, ג, ד.

² שם, סעיפים ז-ז.

³ שם, סימן קפח סעיף י (הלכות ברכת המזון).

⁴ ההבדל בין חיוב האכילה מצד מצוות העונג לבין החיוב מצד מצוות השמחה: לגבי מצות עונג יום טוב ישנה מחלוקת האם היא מן התורה או מדרבנן, ואילו מצות שמחת יום טוב היא לכל הדעות מן התורה (שו"ע אדמו"ר הזקן, סימן רמב סעיף א, קונטרס אחרון ס"ק ב). ייתכן שהבדל זה יוצר גם נפקא-מינה להלכה, כי דיני מצות העונג תלויים בהנאת כל אחד ואחד, ומי שאיננו נהנה מאכילת בשר איננו מחויב בה מצד מצוה זו (כלשון אדמו"ר הזקן שם בסעיף ב: "ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת, אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם עונג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים ובשתיית יין יותר מבשאר משקים"), ואילו מצות שמחה היא דווקא בבשר, כמו שכותב אדמו"ר הזקן (בסימן תקכט סעיף ז) "ומכל מקום מצוה יש באכילת בשר ביו"ט".

⁵ סימן סח.

⁶ שערי תשובה סימן תקכט ס"ק ד*.

⁷ בהתוועדות ליל שמחת תורה תשכ"ד.

ג. דיני אכילה מיוחדים בחג השבועות

מלבד חיוב העונג והשמחה שבכל החגים, ישנו חיוב מיוחד בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, "לאכול ולשמוח בו, להראות שנוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו תורה"⁸.

בנוסף, ישנו גם מנהג אכילה המיוחד לחג השבועות – אכילת מאכלי חלב, וכפי שכותב אדמו"ר הזקן: "נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' של שבועות, ומנהג אבותינו תורה היא, כי הרבה טעמים נאמרו עליו", ומיד מוסיף: "ולפי שמצוה לאכול בשר בכל יום טוב, כמו שיתבאר בסימן תקכ"ט, לפיכך צריכין להזהר שלא יבואו לידי אסור בשר וחלב, ויעשו ככתוב ביורה דעה סימן פ"ח ופ"ט"⁹.

כאמור, הסעודה הבשרית ביום טוב היא קיום מצות שמחה מדאורייתא, ולדעת אדמו"ר הזקן (כפי שמדייק הרבי, כנ"ל) מצוה זו חלה הן בלילה והן ביום. אם כן, ברור הדבר שגם בחג השבועות יש לאכול שתי סעודות בשריות, אחת בלילה ואחת ביום, ואין להחליף את אחת מהן בסעודה חלבית, שהרי בכך אנו מחליפים מצוה במנהג.

כעת, עלינו למצוא עצה כיצד לאכול ביום החג (או בלילה) גם מאכלי חלב וגם סעודה בשרית, כמובן ללא חשש של איסור בשר בחלב.

ד. מתי כדאי לקיים את מנהג אכילת מאכלי החלב

כיון שהמנהג הוא להמתין אחרי אכילת בשר שש שעות¹⁰ עד אכילת מאכלי חלב, ודאי שיהיה נוח ומעשי יותר לאכול קודם כל את מאכלי החלב¹¹.

כאשר אוכלים חלב ואחר כך בשר, מעיקר הדין¹² די ב"קינוח והדחה", כלומר: לעיסה ובליעה של מאכל מוצק שאינו חלבי ושטיפת הפה, וב"עיון הידיים" דהיינו בדיקה שאין עליהם שיירי חלב, ולאחר מכן יכול לאכול בשר מיד, ללא המתנה ואף באותה סעודה (ללא צורך בהפסק של ברכת אחרונה על החלב).

למנהגנו, כפי שמביא הרבי במכתב¹³, "בכלל נהגינו – ואפילו אחרי חלב וחמאה – להמתין שעה (וגם לא באותה סעודה) .. וכן כתב בשל"ה .. וראה פרי מגדים .. דהפסק שעה מחליף קינוח".

ואם כן, למנהג חב"ד יש להפסיק בין אכילת החלב לאכילת הבשר משך זמן של שעה¹⁴, ואין צורך בקינוח והדחה [וצריך עיון אם המתנת שעה מחליפה גם את עיון הידיים].

ה. האם אכילת מאכלי החלב צריכה להיות דווקא בסעודה עם נטילת ידיים

מלשון אדמו"ר הזקן שהמנהג הוא לאכול "מאכלי חלב" ולא "סעודת מאכלי חלב", נראה שבכדי לקיים את המנהג אין צורך בנטילת ידיים ואכילת לחם¹⁵. כך נהגו גם הרבי הקודם והרבי, שלאחר

⁸ זוהי הסיבה לכך ש"אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות .. ואינו דומה לשאר יו"ט ושבתות שמותר להתענות בהם תענית חלום" (שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תצד סעיף יח), וראה הביאור בזה בלקוטי שיחות כרך כג (חג השבועות).

⁹ שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תצד סעיף טז.

¹⁰ שו"ע יורה דעה סימן פט סעיף א, וכתב הרמ"א שם על מנהג זה "וכן נכון לעשות", ובש"ך שם (ס"ק ח) הביא מ"ש המהרש"ל "דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה".

¹¹ ראוי לציין שהרבי נהג לטעום ממאכלי חלב גם ביום השני של חג השבועות, למרות שבפוסקים הזכר המנהג רק לגבי היום הראשון (אוצר מנהגי חב"ד).

¹² שו"ע סימן פט סעיף ב.

¹³ אגרות קודש כרך כ עמוד רפט.

¹⁴ ההמתנה צריכה להיות מרגע סיום אכילת החלב ועד תחילת אכילת הבשר, כפי שנפסק לגבי ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת חלב (דגול מרובה יו"ד סי' פט על הש"ך ס"ק ג), הובא להלכה בדרכי תשובה ס"ק ד ובכף החיים ס"ק ט), שצריכה להיות "מסוף אכילת בשר עד תחילת אכילת הגבינה, וכן נהוג עלמא".

¹⁵ ובפרט שאדמו"ר הזקן לא הביא את דברי הרמ"א (בסימן תצד סעיף ג) שהטעם לאכילת מאכלי חלב בשבועות הוא כדי לאכול פעמיים לחם (בסעודה החלבית ובסעודה הבשרית), כנגד שתי הלחם.

התפילה עשו קידוש ואכלו מיני מזונות חלביים בלא נטילת ידיים לסעודה, ואת הסעודה (הבשרית) אכלו מאוחר יותר¹⁶.

אמנם, אם בוחרים לאכול את מאכלי החלב בסעודה עם נטילת ידיים, יש להקפיד (למנהגנו, כפי המובא במכתב הרבי שהובא לעיל) להפסיק בין אכילת החלב לאכילת הבשר – מלבד ההמתנה של שעה ביניהם, כנ"ל – בברכת המזון ובנטילת ידיים לסעודה הבשרית, כדי שלא לאכול חלב ובשר באותה סעודה.

לסיכום: מצוה לאכול סעודה עם לחם ובשר בלילה וביום. אכילת מאכלי חלב היא מנהג, והעצה הטובה היא לאוכלם אחרי התפילה בבוקר (לאו דווקא בסעודה עם לחם) ואחרי שעה לאכול סעודת חג עם לחם ובשר.

---

¹⁶ 'התקשרות' פרשת נשא תשע"ד.